ΜΟΥΣΙΚΑΙ ΚΡΙΣΕΙΣ

ΠΟΛΩΝΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΩΝΟΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΑΙ

ΥΠΟ ΤΟΥ κ. ALEX THURNEYSSEN

Μὲ τὴν πρόσκλησιν τῆς Εὔας Μπανδρόβσκας — Τούρσκα καὶ τοῦ Γκρέγκορ Φίτελμπεργκ μᾶς ἐπεφύλασσε τὸ Ὠδεῖον Ἀθηνῶν πρὸς τὸ τέλος τῆς ἐφετεινῆς μουσικῆς περιόδου τὴν εὐχαρίστησι μιᾶς καλλίτερης γνωριμίας μας μ' ἕνα ἀπὸ τοὺς εὐγενικώτερους λαούς: Τὴν Πολωνίαν. Πρόκειται ν' ἀκούσωμεν σύγχρονη Πολωνικὴ μουσικὴ ἀπὸ τοὺς καλλιτέρους Πολωνοὺς διερμηνεῖς της. Καί, ὅπως λέει πολὺ σωστὰ ὁ Παδερέφσκη «μὲ τὴν Πολωνικὴ μουσικὴ γνωρίζει κανείς, καταλαβαίνει καὶ αἰσθάνεται τὸ Πολωνικὸν Ἔθνος».

Πρὶν μιλήσω γιὰ τὴν μουσικὴν αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν θὰ ἤθελα νὰ παρουσιάσω στοὺς ἀναγνώστας μου τοὺς δύο ἐξαιρετικοὺς ἀναδημιουργούς, ποὺ πρόκειται νὰ μᾶς τὴν γνωρίσουν.

Ὁ Πολωνὸς ἀρχιμουσικὸς Γκρέγκορ Φίτελμπεργκ.

Ἡ Εὔα Μπανδρόβσκα-Τούρσκα εἶναι μία ἀπὸ τὶς μεγαλείτερες καλλιτέχνιδες τῆς σημερινῆς Πολωνίας. Ἀνεψιὰ τοῦ περιφήμου τραγουδιστοῦ Ἀλεξάνδρου Μπανδρόβσκη ἔκαμε τὰς σπουδάς της στὴ Βιέννη καὶ τὸ Μιλᾶνον. Ὅταν ἔπειτα προσελήφθη στὴν Ὄπερα τῆς Βαρσοβίας ὑπῆρξεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη τὸ εἴδωλον τοῦ κοινοῦ. Ὁλόκληρος ἡ σταδιοδρομία της ἔκτοτε εἶναι μία ἀδιάπτωτος συνέχεια ἐπιτυχιῶν καὶ θριάμβων, τόσον ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ παγκοσμίου μουσικοῦ θεάτρου, ὅσον καὶ εἰς τὴν κριτικὴν ἀτμόσφαιραν τῆς αἰθούσης συναυλιῶν, ὅπου πάντοτε ἐθαυμάσθη ὡς ἰδεώδης ἑρμηνεύτρια.

Ὁ Φίτελμπεργκ, ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγαλείτερους ἀρχιμουσικοὺς γενικὰ καὶ ἀσφαλῶς ὁ ἀκούραστος ἀπόστολος τῆς σύγχρονης Πολωνικῆς μουσικῆς γεννήθηκε στὰ 1879. Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Μπάρτσεβιτς καὶ τοῦ Νοσκόβσκη. Ἦτο μόλις 17 ἐτῶν ὅταν τοῦ ἀπενεμήθη τὸ βραβεῖον Παδερέφσκη γιὰ τὴ σονάτα του γιὰ βιολὶ καὶ εἰκοσιδύο ἐτῶν, ὅταν μὲ τὸ «τρίο» του ἐκέρδισε τὸ βραβεῖον Ζαμόϊσκι. Ἔγραψε ἀκόμη πολλὰ ἔργα: μιὰ συμφωνία, συμφωνικὰ ποιήματα, μία ραψωδία, διάφορα τραγούδια καὶ σονάτες. Ἔτσι ἐξασφάλισε μιὰ διαλεχτὴ θέσι στὴ «Νέα μουσικὴ Πολωνία» — γιὰ νὰ μεταχειρισθοῦμε τὸ ὄνομα μὲ τὸ ὁποῖον εἶναι γνωστὴ στὴν μουσικὴ ἱστορία ἡ σύγχρονη καλλιτεχνικὴ κίνησις τῆς Πολωνίας.

Ἡ λαμπρὴ σταδιοδρομία τοῦ Φίτελμπεργκ ὡς ἀρχιμουσικοῦ ἀρχίζει στὰ 1908. Τότε τοῦ ἀνατέθηκε γιὰ πρώτη φορὰ ἡ διεύθυνση τῆς ὀρχήστρας τῆς Βαρσοβίας. Ἀπὸ τότε, στὶς διάφορες τουρνέ του, ἐπισκέπτεται τὴν μιὰ ὕστερα ἀπὸ τὴν ἄλλη ὅλες σχεδὸν τὶς μεγαλοπόλεις τῶν δύο ἡμισφαιρίων. Καὶ παντοῦ ἑδραιώνεται ἡ φήμη του ὡς δυνατοῦ καλλιτέχνου ἀρχιμουσικοῦ ποὺ τόσο δίκαια ἀπέκτησε.

Καὶ τώρα ἂς μιλήσωμε γιὰ τὰ ἔργα ποὺ πρόκειται ν' ἀκούσωμε καὶ γιὰ τοὺς συνθέτας εἰς τοὺς ὁποίους τὰ χρεωστοῦμεν.

Θὰ μοῦ συγχωρηθῆ ν' ἀνατρέξω κάπως εἰς τὸ παρελθὸν ἀφοῦ δυστυχῶς τίποτε δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ νοηθῆ κατὰ βάθος χωρὶς τὴν βοήθειαν τῆς ἱστορίας.

Ἂς ἀρχίσωμε λοιπὸν ἀπὸ ἕνα μεγάλο σταθμὸ στὴν μουσικὴ ἱστορία τῆς Πολωνίας: τὸν Σοπέν.

Ἡ πολυσύνθετη Πολωνικὴ ψυχὴ μὲ τὶς ὁρμές της, μὲ τὴν δύναμιν τοῦ πάθους, μὲ τὴν τρυφερότητα τῶν συναισθημάτων της, μὲ τὸν ἔρωτα καὶ τὸν πόνον τῆς ἐλευθερίας, εἶχεν εὕρει εἰς τὸν αἰθέριον αὐτὸν γίγαντα τὴν τελειοτέραν της ἔκφρασιν.

Ἀλλὰ — ὅπως συνήθως γίνεται πάντα — τόσον δυνατὴ ἦτο ἡ ἀπήχησις μεγαλοφυΐας του, ὥστε πολλὰ χρόνια μετὰ τὸν θάνατόν του οἱ τόνοι του ἐξακολουθοῦσαν νὰ ἀντηχοῦν στὴν μουσικὴ τῶν συνθετῶν ποὺ τὸν διαδέχθησαν: Τὸν ἐμιμοῦντο! Ὑπάρχουν, βλέπετε κληρονομιὲς βαρύτατες, ποὺ συντρίβουν τοὺς κληρονόμους.

Στὴν μεταβατικὴ αὐτὴ ἐποχὴ ἕνα σπουδαιότατο ρόλο παίζει ὁ Στανισλὰς Μονίνσκο. Παρουσιάζεται ὡς ἀληθινὸς δημιουργὸς τῆς Πολωνικῆς Ὄπερας. Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ὄπερές του, «Halka», «La maison Hantée», «La Comtesse» τοῦ χρεωστοῦμε πολλὰ τραγούδια καὶ ἔργα γιὰ χορωδία, ἐμπνευσμένα ὅλα ἀπὸ τὴν ἐθνικὴν δημώδη μουσικήν. Αὐτὴ εἶναι ἡ κυριώτερη πηγὴ ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀντλεῖ.

Κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος — πολὺ πρὶν ἀνατείλῃ ἡ «Νέα μουσικὴ Πολωνία» πρέπει νὰ σημειώσωμεν τὸ ἐνεργητικὸ πέρασμα μερικῶν προδρόμων τῆς νέας γενεᾶς, ποὺ καθωδήγησαν καὶ διαπαιδαγώγησαν τοὺς συγχρόνους συνθέτας. Θὰ ἀναφέρω τοὺς δυὸ φωτεινοὺς παιδαγωγοὺς Ζελένσκη καὶ Νοβάσκη, ποὺ καὶ μὲ τὰ ἔργα τους καὶ μὲ τὴν διδασκαλία τους εἶναι σὰν ἕνας σύνδεσμος μεταξὺ τῶν παλαιῶν καὶ τῶν νέων μουσικῶν.

Αὐτοὶ καθωδήγησαν τὴν πλειάδα τῶν νέων. Αὐτοὶ τοὺς ἄνοιξαν τὸν δρόμο καὶ τοὺς ἐκαθάρισαν τὸν ὁρίζοντα γιὰ νὰ μπορέσουν εὐκολώτερα νὰ προχωρήσουν.

Καὶ ἔχομεν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς νέας ἐποχῆς ἕνα συνθέτη καὶ πιανίστα, ποὺ ἡ φήμη του δὲν ἄργησε νὰ γίνη παγκόσμια: τὸν Παδερέφσκη. Τὰ ἔργα γιὰ πιάνο: Κοντσέρτο σὲ λὰ ἔλασσον, Σονάτα εἰς μὶ μπεμὸλ ἔλασσον ορ. 21 οἱ μεταλλαγές, ἡ Φανταιζὶ Πολωναὶζ καὶ μιὰ σειρὰ ἀπὸ μουσικὲς μινιατοῦρες μποροῦν νὰ μποῦν σὲ μιὰ ζηλευτὴ θέσι στὴν μουσικὴ πολωνικὴ φιλολογία γιὰ πιάνο.

Κοντὰ στὸν Παδερέφσκη κινοῦνται ἄνετα μὲ ἔργα ἀληθινά, ἐμπνευσμένα καὶ τεχνικῶς ἄμεμπτα ὁ Σιγισμόνδος Στοζέβσκη καὶ ὁ Ρομαὶν Στακόβσκη.

Ἀλλὰ μόνον μὲ τὴν ἐμφάνισι τῆς «Νέας μουσικῆς Πολωνίας» ἡ συμφωνικὴ μουσικὴ τῆς χώρας χάνει τὸ καθαρῶς τοπικὸ χρῶμα της καὶ καταλαμβάνει πιὰ τὴ θέσι της στὴν διεθνὴ μουσική. Ἡ κληρονομία τοῦ παρελθόντος δὲν ἔχει πλέον παρὰ τὴν ἱστορικήν της ἀξίαν· οἱ δεσμοὶ μὲ τὸν ρωμαντισμὸν καὶ τὸν νεορρωμαντισμὸν σπάζουν ὁ ἕνας ὕστερα ἀπὸ τὸν ἄλλον καὶ ἡ Πολωνικὴ μουσικὴ πλησιάζει ὁλοένα περισσότερον πρὸς τὴν σύγχρονη εὐρωπαϊκὴ μουσική. Καινούργιοι δρόμοι ἀνοίγονται καὶ δημιουργεῖται μιὰ ἀνεξάρτητη πρωτότυπη μουσικὴ τεχνοτροπία.

Ἡ διάσημος Πολωνὶς καλλιτέχνις τοῦ ᾄσματος Εὔα Μπανδρόβσκα—Τούρσκα.

Πέντε μουσικοί, — ὁ Μιέτσυλαβ Κάρλοβιτς, ὁ ΓκρεγκουὰρΦίτελμπεργκ, Ἀπολλιναὶρ Τσελοῦτο, Σουντομὶρ Ροζύσκη, Καρὸλ Συμανόβσκη—σχηματίζουν ἕνα εἶδος μουσικῆς οἰκογενείας, ποὺ ἐνδιαφέρεται καὶ ἐρευνᾷ τὰ διάφορα προβλήματα μιᾶς ἐπιστροφῆς πρὸς τὴν ἀπόλυτη μουσική. Ἰδιοσυγκρασίες ἐντελῶς διάφορες μεταξύ τους, εἶναι φυσικὸ ν' ἀκολουθήσουν δρόμους ἀντιθέτους ὁ ἕνας πρὸς τὸν ἄλλον. Στὸ πέρασμά τους ὅμως διατηροῦν κάτι κοινὸ σὰν ἕνα συνδετικὸ κρίκο: τὴν ἀπόλυτη κυριαρχία τῆς τεχνικῆς, τὸν ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὴν τέχνη καὶ τὴν ἀλήθεια, τὴν ἐπίγνωσι τοῦ καλλιτεχνικοῦ των προορισμοῦ, τὴ σοβαρότητα γιὰ τὴν ἐργασία, ποὺ χαρακτήρισε πάντα τοὺς ἀληθινοὺς καλλιτέχνας, ποὺ δὲν συνθηκολογοῦν μὲ τὴ συνείδησί τους.

Ὁ Κάρλοβιτς ὑφίσταται τὴν ἐπιρροὴ τοῦ Σοπέν, τοῦ Ριχάρδου Βάγνερ καὶ τοῦ Στράους, ἀλλὰ χωρὶς νὰ τὴν ἀφήνη νὰ καταπνίξη τὴ δυνατὴ του προσωπικότητά του μὲ τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά της: τὴν σλαβικὴ νοσταλγία καὶ τὸν βαθὺ του λυρισμό. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ καλλίτερα μέσα ἐκφράσεως βρίσκει στὸ συμφωνικὸ ποίημα.

Δυστυχῶς ὁ τραγικός του θάνατος διέκοψε στὴν ὡραιότερη ἀκμή της τὴ δημιουργικότητά του. Τὸ ἔργον ποὺ ἄφησε ἡμιτελὲς «Ἐπεισόδιο σ' ἕνα χορὸ μεταμφιεσμένων» ἀπετελείωσε ὁ φίλος του Φίτελμπεργκ. Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται καὶ ἡ ἐνορχήστρωσίς του.

Ὁ Ροζύσκη βρίσκει τὸ μουσικὸ θέατρο ὅ,τι τοῦ χρειάζεται γιὰ νὰ ἐκδηλωθῆ: Ὅλο του τὸ πλούσιο τάλαντο ξεδιπλώνεται στὰ μελωδικὰ θέματα, στὴ φανταχτερὴ ἐνορχήστρωσι, στὴν ποικιλόχρωμη ἐναλλαγὴ τῶν σκηνῶν.

Ἀλλὰ μὲ τὸν θάνατο τοῦ Συμανόφσκη ἐχάθηκε ὁ μεγαλείτερος μετὰ τὸν Σοπὲν Πολωνὸς συνθέτης. Ἡ μουσική του προδιάθεσις τὸν ἔσπρωχνε πρὸς πνευματικώτερα μέσα καὶ εἶναι ἀπὸ τοὺς λίγους ποὺ κατορθώνουν νὰ εὕρουν ἀμέσως τὸν δρόμον τους. Ζητεῖ τὰς ἐμπνεύσεις του βέβαια στὶς ἐθνικὲς παραδόσεις, ἀλλὰ ἡ λαογραφία του μένει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἕνα εἶδος βάσεως ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐξορμᾷ. Ὅλα περνοῦν πρῶτα ἀπὸ τὴν ψυχήν του, ἀπὸ τὴν ἐμπνευσμένην του προσωπικότητα. Ἐκεῖ λαβαίνουν τὴν ἐξωτερική τους μορφή. Ἀπ' ἐκεῖ μᾶς ἐμφανίζονται μὲ τὴ δική του σφραγίδα.

Καὶ ἐπιτυγχάνει ἔτσι νὰ ἐξυψώση τὴν νέαν πολωνικὴν μουσικὴν εἰς τὸ ἐπίπεδον τῆς εὐρωπαϊκῆς γενικῶς.

Εἶναι περισσότερα ἀπὸ ἑξῆντα τὰ ἔργα τὰ ὁποῖα μᾶς ἄφησε καὶ εἰς αὐτὰ καλλιεργεῖ ὅλα τὰ εἴδη τῆς μουσικῆς ἐκφράσεως. Μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ θὰ ἔχωμεν τὴν εὐτυχίαν ν' ἀκούσωμεν αὔριον ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ προσωπικοῦ του φίλου καὶ τελειοτέρου ἑρμηνευτοῦ. Καὶ εἶναι φυσικὸν ν' ἀνομολογοῦμεν γιὰ τὴν εὐτυχίαν μας αὐτήν.

Alex Thurneyssen